

Las Squadras

Informaziuns generalas e messadi tier la radunonza communal dils 11 da december 2006

Messadi per la radunonza communal dils 11-12-2006

allas 20.00 uras en casa da scola a Rabius

La suprastonza communal sutmetta a *Vus las suandontas fatschentas*:

1. Avertura e beinvegni
2. Elecziun da 2 dumbravuschs
3. Approbaziun dil protocol dalla davosa radunonza communal dils 26-05-2006
4. Tractaziun ed approbaziun dil preventiv communal 2007
5. Fixaziun dil pei da taglia 2007
6. Tractaziun ed approbaziun dalla revisiun totala dil reglament davart recepziun da burgheis
7. Orientaziuns
8. Varia

Tractanda 3: Protocol

Dil protocol dalla radunonza communal dils 26-05-2006 sa vegnir priu investa sin canzlia communal duront las uras da spurtegl. Avon radunonza ei il protocol ultra da quei exponius per investa. Il protocol sa era vegnir abonnaus per la summa da 25.00 frs. per onn tier l'administraziun communal.

Tractanda 4: Tractaziun ed approbaziun dil preventiv communal 2007

Il preventiv 2007 sa vegnir retratgs sco usitau en fuorma da brochura tier la canzlia communal. Cheu speras anfleis *Vus* ina resumaziun dil preventiv 2007. Il protocol sa era vegnir abonnaus per la summa da 25.00 frs. per onn tier l'administraziun communal.

En general savein nus constatar che la politica da spargn cantunala vegn menada atras cun ina snueivla consequenza che caschuna adina dapli effects negativs per las vischnauncas. Il cantun surdat dapertut leu nua che quei ei pusseivel allas vischnauncas ni regiuns incumbensas che engrevieschan siu agen quen. Aschia sto la vischnaunca da Sumvitg tenor la lescha da vias cantunala sorprendere igl onn proxim la via da Laus naven da Cumpadials entochen Falens inclusiv la punt da Cumpadials. Ils tschancuns via denter la storta da Clavadi ed il vitg da Clavadi e denter Plaun da Crusch e S. Benedetg suondan ils proxims onns. Intensivamein discussiunein nus actualmein en Surselva la serrada dalla scola da tgira a Glion. Forsa sa quella scola, che gauda in fetg bien renum lunsch

sur las scheinas dalla Surselva ora, vegnir mantenida sin ina moda ni l'otra. La *Regiun Surselva* fuss schizun prompta da sorprendere ina part dil deficit per quella scola. Senza dubi sto la Surselva far tut il pusseivel da mantener la scola da tgira e las plazzas da lavur che quella porscha. In engaschi finanziel entras la *Regiun Surselva* vul denton era dir che las vischnauncas pagan la finala puspei quei che maunca ed il cantun metscha, bein cun empau tun e cametg, mo la finala cun dapli raps en cassa. Ei sa buca esser la finamira dalla politica da nies cantun ed en special dalla politica da finanzas cantunala da sfurzar las regiuns e cheutras las vischnauncas da sorprendere cuosts per prestaziuns che vegnessen schiglioc centralisadas. Il cantun fa cullas regiuns e vischnauncas en sesez exact quei ch'el critichescha che la confederaziun fetschi cun el. Quei ei ina politica fetg prigulosa che procura che las vischnauncas vegnan aunc dapli els deivets e piardan cheutras dil tutfatg lur attractivitat. La finamira tschentada avon onns da sanar las finanzas cantunales ei senza dubi sin buna via da gartegiar, quei denton sin donn e cuost dallas vischnauncas. Aschia vegn era la cumpart dil Grischun ord la vendita digl aur entras la banca nazionala ella summa da 436 milliuns frs. duvrada el Grischun per baghegiar giu ils deivets dils cantun. Las vischnauncas che han era deivets survegnan da quei schenghetg si da Berna buca tgietschen! Las prognosas neras dils experts d'*Avenir Suisse* che manegian che las regiuns muntagnardas daventien "Brachland", tiara nuncultivada ni tiara bandunada, savessen cun agid da Cuera daventar realitad.

Il deficit el quen communal 2005 ed ussa era quel prognosticau el preventiv 2007 muossan cun cefras concretas en tgei direcziun che nossas finanzas communalas savessen sesviluppar egl avegnir. Il plan da finanzas elaboraus quest onn, cul qual ins emprova da tschaffar la situaziun finanziala pils proxims onns, conferma a moda fetg transparenta la tendenza pauc empermettenta da nossas finanzas. Senza mesiras severas eis ei egl avegnir buca pusseivel d'equilibrar il quen communal.

Il **quen current** dil preventiv 2007 dat in maletg dallas differentas incumbensas che la vischnaunca sto ademplir sin siu intschess ed anoviars. La plipart dallas expensas ei dada entras lescha ni entras la structura e la situaziun topografica da nossa vischnaunca. Mo rodund 10 tochen 20 % dils cuosts san veg-

nir influenzai activamein en favur d'in meglier quen. Denton era leu ei quei pil pli buca pusseivel senza ina ni l'otra unfrenda dalla populaziun.

Era cun in grond diember da mesiras da spargn eis ei buca reussiu dad elaborar in preventiv ulivau per 2007. Il miserabel quen 2005 muossa a nus claramain ch'ei ha buca grond senn da sperar ch'il deficit prognosticaus savessi forsa semidar en in gudogn sco quei ch'ins era endisau avon onns.

	Preventiv 2007	Preventiv 2006	Quen 2005
Quen current			
Expensas	6'320'050	6'313'400	6'407'036
Entradas	5'973'200	5'974'400	5'696'122
Surpli d'expensas	346'850	339'000	437'915
Quen d'investiziun			
Expensas	1'218'390	1'218'300	2'845'266
Entradas	637'790	254'800	1'498'986
Investiziuns nettas	580'600	963'500	1'346'280
Fluctuaziun dil capital			
Amortisaziuns	722'000	721'000	710'300
Remesas e deposits	4'000	4'000	4'987
Retratgas	15'850	14'800	27'397
Gudogn brut cash flow	363'300	387'900	272'385
Investiziuns nettas	580'600	963'500	1'346'280
Deficit da finanziaziun	217'300	575'600	1'073'895
Grad atgna finanziaziun*	63%	39%	21%

* sut 70% grond carschamet dils deivets / 100% e dapli: negin carschament dils deivets

Il **quen d'investiziun** dat la survesta dils projects previ per 2007. Per buca carschentar ils deivets sur mesira sa la vischnaunca investir mo moderatamein. Pigl onn proxim ein quei en emprema lingia projects che ston vegnir realisai per motivs da segirtad (punt Gonda, segirtad encunter curdada da crappa e greppa). Muort il sforz da spargnar ston las davosas lavurs da sanaziun vid la via Val (via tras Val e tschancun denter Miralv ed il tunnel dils Barschaus) vegnir refretgas. Investiziuns bein giavischablas denton el mument buca finanziablas ein insumma vegnidas strihadas.

curdada da crappa dadens Portas, primavera 06

Ellas investiziuns bruttas da 1'218'390 frs. previdas pigl onn

2007 ein ils suandonts projects cunteni:

- scolaresser: - finiziu dalla sanaziun plaz-scola Sumvitg
- traffic: - sanaziun punt Gonda
- illuminaziun publica Plaun da Crusch
- aquaducts - lingia d'aua nova a Rabius/Luven
- canalisaziun: - plan general da canalisaziun
- agricultura: - meglieraziun funsila, planisaziun
- forestalesser: - schurmetg encunter curdada da crappa denter Portas e Val
- sanaziun dalla greppa en moviment sur il portal sid dil tunnel dils Barschaus

Ord las investiziuns previdas sa vegnir quintau cun contribuiziuns e subvenziuns da 637'790 frs., aschia che las investiziuns nettas muntan 580'600 frs..

La suprastonza communal propona d'aprobar il preventiv per 2007 sco presentaus.

Tractanda 5: Fixaziun dil pei da taglia per 2007

La situaziun finanziaria da nossa vischnaunca ei sco sura menziunau fetg disfavoreivla. Ils deficits carschentan continuadamein nos deivets e quei ei ni egl interess da vischinas e vischins ni dils responsabels politics. Ulteriuras reducziuns tier las expensas portan pauc ni nuot. Aschia resta ei nuot auter che d'alzar las entradas. Ella situaziun da nossa vischnaunca ei quei mo pusseivel cun alzar il pei da taglia. Quei che autras vischnauncas han era stuiu far ils davos onns ei ussa era per Sumvitg madir e necessari. Era sch'in alzament dil pei da taglia s'aua buca gest tier las mesiras las pli popularas ha la suprastonza tuttina stuiu prender en mira d'alzar il pei da taglia communal per 15 % dad oz 105 % dalla taglia cantunala semplia sin niev 120 %. Cun quei carschament dallas entradas vegnan las sperditas da taglia en connex culla nova lescha da taglia cantunala cumpensadas ed ei resta finfatg aunc ina beinvegnida entrada en cassa communal.

pei da taglia	105%	120%	differenza
taglia sin entradas	1'275'000	1'457'000	182'000
taglia sin facultad	275'000	314'000	39'000
taglia da personas giuridicas	240'000	274'000	34'000
taglia sin cumpensaziun da capital	25'000	28'000	3'000
total	1'815'000	2'073'000	258'000

La suprastonza communal propona alla radunonza communal d'alzar il pei da taglia sin 120 %.

Tractanda 6: Tractaziun ed approbaziun dalla revisiun totala dil reglament davart recepciun da burgheis

La nova lescha da burgheis dil cantun Grischun e l'ordinaziun leutier ch'ei idas en vigor igl 1. da schaner 2006 portan entginas novaziuns tier la procedura da concessiun, respectiv retratga dil dretg da burgheis. Per consequenza da quella lescha nova ston era las vischnauncas adattar lur legislaziun. La suprastonza communal ha tractau il sboz dil niev "Reglament recepciun da burgheis". Las principalas midadas visavi il reglament vegl ein:

- art. 3: suenter ch'il(la) petent(a) ha viviu nuninterruttamein duront ils davos 2 onns en vischnaunca sa el(ella) dumandar il dretg da burgheis (entochen ussa: duront ils davos 5 onns viviu 3 onns en vischnaunca),
- art. 6: l'integraziun ella communitad ei premissa per daventar burgheis(a)
- art. 8: la taxa dalla procedura da naturalisaziun per persunas digl exterior vegn sbassada da 3'000.00 sin 2'000.00 frs.,

- art. 9: la suprastanza communal survegn niev la cumpetenzza da decider sur dalla concessiun, la garanzia e la recusaziun dil dretg da burgheis.

La suprastanza communal propona alla radunonza communal d'approbar il niev "Reglament recepziun da burgheis". Il reglament passa en vigur suenter l'approbaziun da quel entras la radunonza communal.

Scola Sumvitg

1. Di da scolaziun interna

Carstgauns emprendan, cun agir activamein el mund ed aschia construir la savida necessaria e las habilidades per la sligiazion da problems che cumparan adina danovamein...
(*Spychiger, 2003*)

Aschia ha ei era giu num imprendder per nus scolasts e scolastastas il davos venderdis dil settember vargau. Il di da perfecziun sut il tema „Emprender“ era vegnius lantschus da nies meinascola.

Il referent *A. Duggeli* ha explicau en ina emprema part la teoria d'emprender cun differentas situaziuns d'emprender en scola. Sco secunda tematica ha el illustrau co ils affons emprendan: En emprema lingia empren igl affon en siu ambient, per quei drova el in ambient social. Signals e l'intenziun per ch'enzatgei semidi ston era esser avon maun. Tut quei imprendder schabegia pilpli da sesez ed instinctivamein.

En scola vegn igl imprendder organisau, quei vul dir las localitads (areal da scola, stanzas), las persunas cumpigliadas (conscolars, scolastAs, cussegl da scola, pedel) ed il plan d'instrucziun influenzeschan igl imprendder.

Silsuenter ha il referent presentau las differentas situaziuns d'emprender ch'ei dat duront l'instrucziun:

- imprendder sco decuors sin irritaziun e reacziun (exercitar/trenar retschas),
- imprendder sco elaboraziun dad informaziuns (vegnir animaus da patertgar sez e dad utilizar ils fatgs),
- imprendder sco produczion da muntadas (anflar entras impuls agen access tier ina tematica).

En la secunda part da quella perfecziun ha la referenta *R. Berni* tematisau l'instrucziun da lungatg creativa. Nus havein empriu co ins sa ir entuorn creativamein cun plaids ed espressiuns aschia ch'ei fa plascher d'emprender. Quei cun differentes giugs ch'ins sa sco magister individualisar stupentamein per scolars fermes e tals ch'ei pli fleivels. Duront quella part essan era nus scolastAs vegni integrai activamein. Aschia havein nus retschiert biars buns impuls che nus savein applicar duront l'instrucziun.

La sera ha giu liug in referat per tuts geniturs cun las tematicas; pensums da casa, classa pintga integrada ed affons talentai. La stedia participaziun ha demussau il grond interess plis fatgs dalla scola.

2. Preparaziun per l'elecziun da clamada

Ils 31 d'october 2006 havein nus scolastAs dalla 1. e 2. reala e secundara envidau geniturs e scolarAs ad ina sera d'informaziun.

La finamira da quella sera ei stada da survegnir ina survesta dallas pussevildads e las premissas che vegnan dumandadas per las differentas vias da professiun.

Ils referents ein stai: *Philipp Tuor* (intruidader da clamada), *Armin Spescha* (representant dall'economia), *Iso Tuor* (rectur dalla scola mercantila), *Pader Pirmin* (rectur dalla scola claustrala) e *Toni Schmid* (rectur dalla scola professiunala). Els han presentau lur menaschi e las finamiras da quels ed ein lu stai a disposiziun per damondas.

Philipp Tuor ha presentau ils tschun impurtonts pass per anflar ina clamada:

1. Tgi sundel jeu?
2. Maletgs da professiuns – Tgei mistregns dat ei?
3. Tgei professiuns ein realisablas per mei?
4. Far emprendissadis d'emprova – fuffernadis
5. Evaluaziun e decisiun

Per *Philipp Tuor* ein ils geniturs fetg impurtonts per l'elecziun dalla clamada da lur affons.

Armin Spescha ha illustrau claramain tgei che sia fatschenta spetga dad in emprendist ni dad ina emprendista.

Aschia pretenda el denter auter digl emprendist:

- ch'el s'annunzi sez tier la fatschenta per la piazza,
- ch'el seigi informaus gia ordavon sur dil mistregn,
- ch'el seigi fidaus e punctuals,
- ch'el seigi curteseivels e sevestgius adattadamein,
- ch'el hagi bunas prestaziuns en scola (notas),
- ch'el mondi entuorn culs clients curteseivlamein,
- ch'el s'engaschi per la firma.

Iso Tuor ha presentau igl emprendissadi mercantil, la scola media mercantila e la maturitad da professiun commerciala. In actual ed in anteriur scolar, derivonts dalla vischnaunca da Sumvitg, han raquintau sur da lur experientschas fatgas ella scola mercantila a Glion e daco ch'els han tscherniu gest quella via suenter la scola secundara.

Pader Pirmin ha tradiu en siu referat ch'els treneschien il patertgar ed emprendien all'entschatta era co imprendder. El ha numnu las suandontas premissas per reussir alla scola claustrala:

- haver plascher vid la scola e vid igl imprendder,
- bien talent e bunas prestaziuns en scola,
- perseveronza, premura ed interess vid caussas novas.

Toni Schmid ha discurreu sur dalla scola professiunala. Plinavon ha el presentau ina retscherca fatga tier patrums d'emprendists che muossa ch'ils emprendists han oravontut deficits da motivaziun (senn da responsabladad, perseveronza e disciplina), munglusa cumpetenzza sociala (gentilezia, amicableladad e segideivladad) e savens era pintga cumpetenzza dil fatg (savida generala, lungatgs e matematica).

Administraziun communal

Nossa contabilista *Annamaria Columberg* ha suenter 18 onns en survetsch da nossa vischnaunca ord motivs da sanadad stuiu terminar siu engaschi tier l'administraziun communal. L'*Annamaria* ei duront quels onns s'engaschada, ins sa dir cun tgierp ed olma, pil beinstar da nossa vischnaunca. Per ella era negina lavur memia stunclentusa ni memia malemperneivla ch'ella havess buca fatg quella cun perfecziun e gronda cumpetenzza.

En num dall'entira populaziun engraziein all'*Annamaria* per tut il prestau en favur da nossa vischnaunca e giavischein ad ella tut bi e bien, en special buna sanadad.

Suenter ina migeivla reorganisaziun dall'administraziun communal cun ina repartiziun nova dils pensums ei la piazza per ina secretaria vegnida scretta ora. La suprastanza communal ha elegiu ord pliras annunzias *Anita Demont* sco nova secretaria tier l'administraziun communal.

Anita Demont ei naschida ils 6 da matg 1974. Ella ei carschida si a Trun ed ha fatg in'emprems emprendissadi sco emploiada da biro tier la cassa da malsauns a Sumvitg e lu in secund emprendissadi sco pictura tier la firma Frars Venzin a Rueras. *Anita Demont* ei mumma d'ina buoba. La famiglia Demont habitescha actualmein a Trun.

La nievelegida secretaria ha surpriu sia piazza l'entschatta settember. La suprastanza communal ei satisfatga dalla eleziun e spera sin in bien e fritgeivel operar dalla nova collaboratura per nossa vischnaunca.

Settembri, veta e meinis

La dumengia dils 19 da november 2006 ha la cumissiun da cultura envidau alla presentaziun dil niev (e speranza buca davos) cudisch da *Leo Tuor*, "Settembrini". In fetg numerus ed il luster publicum, denter quel la cantautura *Corinne Curschellas* ed igl *avat Daniel* da Mustér, ils biars denton buca catschadurs, han tedlau cun ardiment co il Leo ha presentau siu Settembrini. *Flurin Caviezel* ha cun ses intermezis all'orgla da maun caracterisau a moda magnifica il prelegiu. *Felix Giger*, redactor dil Dicziunari Rumantsch Grischun ed oriunds da Surrein ha accumpignau la realisaziun dalla novissima ovra da nies vischin da Val. El ha lu era a moda getg simpatica presentau igl autur ed il Tschespet niev. Per tut quels ch'ei buca stai dalla partida dat *Felix Giger* cheusut ina cuorta investa el "Settembrini".

Settembrini ei *Gion Battista Levy*, ei *Gion Evangelist Silvester*, tschentaplantschius e cavacrappa, poet e filosof, catschadur e sfrusader, raquintader e fantisader. Sco el observa ils camutschs observa el il tschiel e la gliעד. El legia ils eglis dils animals ed ils eglis dalla gliעד, las enzennas dil firmament ed ils cudischs dils antenats cun la medema levezia e franchezia sco el seruschna d'in bleis si ni va a siet. El carezza ils camutschs e mazza els «senza far ceremonias». El ha bugen il carstgaun e critichescha el senza retenientschas. El stema ils catschadurs e splema ils «rambazambers» e «halalis» cun divertiment. El respecta il Cantun che tgira e dumbra sias selvaschinas e sprezza ils birocrats che fan cefras orda quellas. El admira las trofeas e sbetta ils sbuglientacavazzas.

Nus vein buca l'impressiun ch'in carstgaun normal sappi esser e far tut quei enina. Nus essan u purs ni mistergners, u tschentaplaids ni tschentapegnas. Sulettamein il catschadur sa buca esser pli mo catschadur dapi che la catscha ei reglamentada e controllada. El ei sfurzaus da far enzatgei auter dasperas, sch'el vul gudignar siu paun sco la gliעד – settember eis ei buca gl'entir onn.

En quei grau ei il catschadur ina figura litterara excellenta e prigulusa enina. Excellent, sch'ins capescha sco *Leo Tuor* dad arver ella en tut las dimensiuns dalla fantasia. Prigulusa, sch'igl

autur reducescha ella sin sittar ed ir a schuz.

Il catschadur da *Leo Tuor* che legia il tschiel ed ils vegls Grecs ei in simbol per ina universalitad ch'ei ida a piarder. Il contact cun la natira en la quala nus vivin, cun la historia da nies sentir e patertgar, da nossa cultura e civilisaziun.

Settembrini ei ina lectura che fa bein. Ins sa arver si il cudisch nua ch'ins vul, ins sto buca entscheiver davon. Sin mintga pagina cattan ins eveniments, meinis, remarclas, observaziuns che fan rir, surstar, sesmarvegliar, patertgar. Ins gudogna cun mintga lingia ina distanza dallas caussas che lubescha da veser ellas meglier. In cudisch critic, diverteivel e fascinont! Ins survegn alla fin il sentiment ch'il mund seigi buca aschi novs sco quei ch'el se presenta ni sco quei ch'ins vess bugen el! In sentiment sanadeivel!

Sligiazion dil legn nr 1-2006

L'annada **1853** ei tagliada el crap da finiziun digl arviul dalla punt dalla via cantunala sur igl ual dalla Val Luven a Rabius. Deplorablamein ha negin anflau ora la dretga sligiazion.

Per la fin digl onn

La suprastanza communal engrazia a tut tgi che ei duront igl onn vargau s'engaschus sin ina moda ni l'otra pil beinstar da nossa vischnaunca e giavischa a vischinas e vischins aunc in bi temps d'advent, bialas e benedidas fiastas da Nadal e pigl onn che vegn tut bi e bien, en special buna sanadad.

Editura

Vischnaunca Sumvitg, caum postal 60, 7175 Sumvitg
telefon: 081 920 25 00, fax: 081 920 25 08,
e-mail: info@sumvitg.ch